

5. BÖLÜM / CHAPTER 5

OSMANLI MODERNLEŞMESİNİ ŞEYH GALİP VE ŞİNASI ÜZERİNDEN OKUMAK

READING OTTOMAN MODERNIZATION THROUGH SHEIKH GHALIB AND ŞİNASI

Ali Şükrü ÇORUK¹

¹Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye.
E-mail: alisukrucoruk@gmail.com

DOI: 10.26650/B/AA14AA25.2022.009.05

ÖZ

Dünya tarihinde toplumları ve ülkeleri yakından ilgilendiren ve özellikle yukarıdan aşağıya doğru bir seyir izleyen radikal yahut kısmî değişimler, kitlelerin bu sürece olumlu katkı yaptığı oranda başarıya ulaşmışlardır. Böylesine önemli süreçlere toplumu hazırlamak, süreç boyunca hayata geçirilen yeni uygulamalar karşısında insanların zihninde oluşan şüphe ve tereddütleri ortadan kaldırmak vazifesi ise yapılanların gerekliliğine inanan etki derecesi yüksek fikir adamları ve sanatçılara düşmüştür. Özellikle sınırları devlet tarafından çizilen böyle süreçlerde bazı fikir adamları ve sanatçıların aktif bir şekilde yer alması, kökleri Osmanlı dönemine dayanan ve kimi zaman çeşitli sebeplerle kesintiye uğramakla beraber yeni hamlelerle yoluna devam eden Türk modernleşmesi için de geçerlidir. Bu makalede Osmanlı tarihinde, 18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyılda, yaklaşık elli yıl arayla farklı dönemlerde gerçekleşen ve modernleşme tarihi içinde dönüm noktası olarak nitelendirilen, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat dönemlerinin yakın şahidi olmuş iki şairin, Şeyh Galip (1757-1798) ve Şinasi'nin (1826-1871) bizzat şahidi oldukları modernleşme süreciyle ilgili tutumları üzerinde durulacaktır. Bunu yaparken ayrı zamanlarda yaşayan iki şairin böylesine önemli bir konuda benzer ve ayrılan taraflarını yazdıkları şiirlerden hareketle ortaya koymaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı modernleşmesi, Şeyh Galip, Nizam-ı Cedid, Şinasi, Tanzimat reformları

ABSTRACT

Throughout history, top-down radical or partial changes in particular societies and countries have been successful to the extent that the masses contributed positively to the process. It has been the duty of intellectuals and artists with a high degree of influence who believe in the necessity of what has been done to prepare society for such important processes, to remove the doubts and hesitations in people's minds in the face of new practices implemented throughout the process. In particular, the active involvement of some intellectuals and artists in such processes, the

framework of which was determined by the state, is also valid for Turkish modernisation, which has its roots in the Ottoman period and continues with new movements, although sometimes is interrupted for various reasons. In this article, the attitudes of Sheikh Ghalib (1757-1798) and Şinasi (1826-1871) towards the modernisation process they witnessed will be discussed. They were close witnesses of the *Nizam-ı Cedid* (New Order) and *Tanzimat* periods, which were described as a turning point in the history of Ottoman modernisation and took place in different periods approximately fifty years apart. Through an examination of their poetry, this article will also reveal the similarities and differences between the perspectives of the two poets, who lived at different times, on this important subject.

Keywords: Ottoman modernisation, Sheikh Ghalib, New Order (*Nizam-ı Cedid*), Şinasi, Tanzimat reforms

Extended Abstract

Nizam-ı Cedid and *Tanzimat* have a special place among the modernisation projects aiming to restructure the state and society during the Ottoman period. It is possible to understand how Ottoman modernisation was perceived by poets in the *Nizam-ı Cedid* and *Tanzimat* periods through the poems of Sheikh Ghalib and Şinasi, who had close relations with Selim III and Mustafa Reşid Pasha during these processes. First of all, it should be noted that Sheikh Ghalib supported the *Nizam-ı Cedid*, and Şinasi supported the developments after the *Tanzimat* Edict. Both poets worked in their positions for the success of these processes, which were breaks and restructuring incidents in the history of the empire. It should not be forgotten that the close relations of both poets with the officials who initiated and directed these processes were effective in this.

Ghalib, who was the sheikh of the Galata Mevlevihanesi, had a close friendship with Sultan Selim III, who became a member of the Mawlawi order and later started the *Nizam-ı Cedid*. Likewise, Şinasi was one of the intellectuals surrounding Mustafa Reşid Pasha. Mustafa Reşid Pasha played an important role in Şinasi's education as a poet, and prepared and implemented the *Tanzimat* as a modernisation project that was even larger than the *Nizam-ı Cedid*. The similarities and differences between the approaches to modernity of Sheikh Ghalib and Şinasi, who lived in separate periods, are remarkable in terms of showing what changed and what remained the same over time.

It is a fact of the modernisation process that these similarities and differences appear in a diversity in later periods around different people, events, and opposite formations.

Sheikh Ghalib and Şinasi both took clear positions regarding the *Nizam-ı Cedid* and *Tanzimat* processes, which took places approximately fifty years apart. The similarities between them are as follows: 1) Sheikh Ghalib and Şinasi saw the modernisation processes of the *Nizam-ı Cedid* and the pre-*Tanzimat* periods as an inevitable process for the Ottoman

Empire and a necessary process for the vitality of the state. 2) Being close to power is a common feature of both poets. 3) Both poets supported the modernisation movement and glorified the most important actors of this process – Sheikh Ghalib, Selim III and Şinasi, Mustafa Reşid Pasha - as mythical, ideal “heroes”. 4) Selim III and Mustafa Reşid Pasha, according to both poets, were assigned by Allah to put the world in order. In this context, they were described by the poets as “muhyî” (reviving, revitalising). 5) Both poets preferred the qasida verse form when expressing their thoughts, and they benefited from the opportunities this verse form provided them. 6) Law, new, renaissance, order, justice, light, old, ignorance, and destruction, among others, are words that both poets used frequently in their worlds of thought.

The differences between Sheikh Ghalib and Şinasi in terms of the way they handled the *Nizam-ı Cedid* and *Tanzimat* processes are found in the following issues: 1) Sheikh Ghalib, when describing Selim III, acted according to the order of priority, and Şinasi broke this order by replacing the Sultan and even the Prophet with Mustafa Reşid Pasha. 2) Because of what he did, Selim III was described by Sheikh Ghalib as “mujaddid” (revisionary) and “mahdi”. Şinasi, on the other hand, saw Mustafa Reşid Pasha as the prophet of the religion of civilisation, which is thought to have emerged after the enlightenment. In other words, the heroes of modernisation turned from mujaddids and mahdi into prophets. The transformation of the hero was carried further by other poets during the Republican dimension of modernisation. 3) Sheikh Ghalib considered modernisation the revival of tradition and Islam according to the conditions of the time, and acted from the idea of “*mukabele bi'l- misl*” (responding to a behaviour with the same or similar) regarding modernisation. In Şinasi, on the other hand, although there is the idea of “revival”, his emphasis on traditional periods and concepts is quite limited and pragmatic. Therefore, the concept of “revival” he used is problematic in terms of both tradition and modernity. In addition, as in the example of “law”, Şinasi adopted the meanings of traditional concepts in modern times. 4) Sheikh Ghalib tried to deal with modernisation within the framework of the “ahl as-sunna” of Islam and its understanding of Sufism. There was no place for heavenly religions, holy books, or prophets in Şinasi’s mentality and understanding of modernisation. He believed in God within the framework of deism. 5) Military buildings and technology were at the forefront in Sheikh Ghalib’s modernisation approach. On the other hand, Şinasi, who was against war, thought that humanity had entered the age of “reason” based on the law of three stages, and wanted humanity to focus on scientific studies and the establishment of justice in this period.

Giriş

Dünya tarihinde toplumlari ve ülkeleri yakından ilgilendiren ve özellikle yukarıdan aşağıya doğru bir seyir izleyen radikal yahut kısmi değişimler, kitlelerin bu sürece olumlu katkı yaptığı oranda başarıya ulaşmışlardır. Böylesine önemli süreçlere toplumu hazırlamak, süreç boyunca hayata geçirilen yeni uygulamalar karşısında insanların zihninde oluşan şüphe ve tereddütleri ortadan kaldırmak vazifesi ise yapılanların gerekliliğine inanan, etki derecesi yüksek fikir adamları ve sanatçılara düşmüştür. Özellikle sınırları devlet tarafından çizilen böyle süreçlerde bazı fikir adamları ve sanatçıların aktif bir şekilde yer alması, kökleri Osmanlı dönemine dayanan ve kimi zaman çeşitli sebeplerle kesintiye uğramakla beraber yeni hamlelerle yoluna devam eden Türk modernleşmesi için de geçerlidir.

Bu makalede Osmanlı tarihinde, 18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyılda, yaklaşık elli yıl arayla farklı dönemlerde gerçekleşen ve modernleşme tarihi içinde dönüm noktası olarak nitelendirilen, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat dönemlerinin yakın şahidi olmuş iki şairin, Şeyh Galip (1757-1798) ve Şinasi'nin (1826-1871) bizzat şahidi oldukları modernleşme süreciyle ilgili tutumları üzerinde durulacaktır. Bunu yaparken ayrı zamanlarda yaşayan iki şairin böylesine önemli bir konuda benzeşen ve ayrılan tarafları, yazdıkları şiirlerden hareketle ortaya konmaya çalışılacaktır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Şeyh Galip Nizam-ı Cedid'i, Şinasi ise Tanzimat Fermanı sonrası yaşanan gelişmeleri desteklemişler, İmparatorluk tarihinde kırılma ve yeni bir yapılmaya gidilen bu dönemlerin başarıya ulaşması için buldukları pozisyonlar dahilinde gayret göstermişlerdir. Bunda her iki şairin de bu süreçleri başlatan ve yönlendiren devlet adamları ile yakın ilişki içinde bulunmalarının etkili olduğunu da unutmamak gerekir. Galata Mevlevihanesi Şeyhi Galip ile Mevleviliğe intisap eden ve Nizam-ı Cedid'i başlatan padişah III. Selim ile aralarında dostluk derecesinde bir yakınlık söz konusudur. Aynı şekilde Şinasi de yetişmesinde büyük pay sahibi olan ve Nizam-ı Cedid'den daha geniş çaplı bir modernleşme projesi olarak Tanzimat'ı hazırlayan ve uygulamaya koyan Mustafa Reşid Paşa'nın çevresindeki aydınlardan birisidir. İki şair arasında önde gelen bu belirgin benzerliğe işaret ederek ilgili dönemler ışığında konuyu açalım.

1. “Müceddid” ve “Mehdi” bir padişah olarak III. Selim

Dünya tarihinde dönüm noktası sayılan ve etkileri hâlâ devam eden Fransız İhtilali'nin gerçekleştiği 1789 yılında tahta çıkan III. Selim, selefi I. Abdülhamid'den her bakımdan yorgun ve düzeni bozulmuş bir devlet devralmıştır. Askeri alanda ve savaşlarda uzun yıllardır devam eden başarısızlıklar, iç meseleler, devleti ve toplumu yıpratmış, Ruslarla yapılan 1774

Kaynarca Antlaşması'yla ilk defa bir İslâm toprağı olan Kırım'ın kaybedilmesi herkeste büyük bir travma yaratmıştır. Böylesine olumsuz bir ortamda genç yaşta tahta çıkan III. Selim, imparatorluğun parlak günlerine tekrar dönmesi noktasında büyük bir ümit olarak değerlendirilmiştir. Bunun farkında olan Padişah, kendisine bağlanan ümidin başarı şeklinde hayata geçmesi için devlet mekanizmasında pek çok değişikliğe gidilmesi gerektiğinin bilincindedir. Öncelikle hangi alanlarda nelerin yapılması gerektiğine dair fikir edinmek ve bir program ortaya koymak adına işinin ehli kimselere ‐layiha‐ adı verilen raporlar yazdırır. Şehzadeliğinde Avrupalı devlet adamlarıyla mektuplaşan ve oradaki gelişmeleri yakından takip eden III. Selim, imparatorluk bünyesinde yapmayı düşündüğü ıslahat amaçlı bu değişiklikleri modernleşme zemininde ve belirli alanlarda kısmi yahut radikal tedbirlerle hayata geçirmek yolunda Nizam-ı Cedid adı verilen modernleşme programını 1792'den itibaren uygulamaya koyar. Bu program doğrultusunda çalıştırılmak üzere Avrupa'dan mühendisler, askeri uzmanlar getirilir, devlet bünyesinde yeni kurumlar ihdas edilir. III. Selim, bu tarz uygulamalarda evvelki dönemlerde olduğu gibi önceliğı askerî alana vermekle beraber, onun Nizam-ı Cedid'i devlet idaresinden eğitim sistemi ile sosyal ve kültürel hayata kadar daha geniş bir çerçevede düşündüğü açıktır. Bununla beraber alışılmış düzeni değiştirmek tarihte sadece Türkiye'de değil dünyanın her yerinde her zaman için zor olmuştur. Böyle bir tasarının hayata geçmesi ise yukarıda da işaret ettiğimiz üzere her şeyden önce toplumsal bir mutabakat ister. Padişah yakın çevresinden başlayarak bu mutabakatı genişletmeye çalışır, ancak bu konuda istediğı başarıyı elde etmekte zorlanır. Bu zorluk ortaya konan işlerde de karşısına çıkacaktır. Nihayetinde adeta devlet içinde oluşturduğu paralel bir yönetim tarzıyla, bir anlamda eskiyi de muhafaza ederek Nizam-ı Cedid'i yani yeniyi hayata geçirmeye gayret eder.¹

III. Selim'in Nizam-ı Cedid'i hayata geçirme sürecinde aradığı desteğe olumlu cevap verenlerden birisi de Galata Mevlevihanesi postnişini Şeyh Galip'dir. Peki Galip Dede, Mevlevilik geleneğinde daha önce olmadığı şekliyle, üstelik Konya'daki merkez dergâhın aksi görüşte olmasına rağmen padişaha bu desteğı neden vermiştir? Kısaca bunun üzerinde duralım.

Bir defa III. Selim ile Şeyh Galip arasında Nizam-ı Cedid'den önce başlayan bir dostluk söz konusudur. Bu dostlukta her ikisinin birbirine yakın yaşlarda oluşu, mizaç benzerliğı, padişahın Mevleviliğe intisabı elbette etkili olmuştur. Başka bir deyişle iki insan Mevlevilik zemininde bir araya gelmişlerdir.

1 III. Selim ve Nizam-ı Cedid hakkında geniş bilgi için bkz. (Shaw, 2008). Ayrıca konu ile ilgili faydalı bir ansiklopedi maddesi için bkz. (Kemal Beydilli, 2009, ss. 420-425).

İkinci olarak III. Selim, tarikat olarak Bektaşiliğe bağlı Yeniçeri Ocağı'nın yanında kurmayı düşündüğü yeni ordunun manevi cephesini ülke içinde oldukça geniş bir örgütlenme ağına sahip olan Mevlevilikle şekillendirmeyi amaçlamaktadır. Bu noktada III. Selim'in destek beklediği şahsiyetlerin başında 1791 yılında Galata Mevlevihanesi postuna oturan Şeyh Galip gelmektedir. Şeyh Galip, gerek padişahla var olan dostluğuna binaen gerekse idare ettiği tarikatın devlet katındaki itibarını devam ettirmek ve yükseltmek adına tarikat içinde Konya ile çatışmayı da göze almak pahasına bu desteği III. Selim'e fazlasıyla verecektir. (Gölpınarlı, 1953, s. 271)

Şeyh Galip'in Nizam-ı Cedid konusunda III. Selim'i destekleme sebebini ilk başta bizzat mutasavvıf şairin yenilik karşısındaki tutumunda aramak gerekir. Şiirde köhne (eski) söyleyişlere ve tekrarlara karşı çıkan, bu karşı çıkışın sonunda mesnevi vadisinde *Hüsn ü Aşk* gibi özgün bir eser ortaya koyan Şeyh Galip'in, imparatorluğun selameti konusunda "yeni" bir düzenleme yapmak isteyen yakın dostu, ihvanı III. Selim'e destek vermemesi düşünülemezdi. Bununla beraber Şeyh Galip'in şiirdeki yenilikçi yaklaşımının, özünde geleneğin canlı ve her zaman için geçerli taraflarını muhafaza eden, bununla beraber geleneğin canlılığını sürdürmesine katkı yapacak müdahaleleri ve yorumları içeren ihya temelli bir yaklaşım olduğunu, eskiyi tümden ortadan kaldırıp yerine yeniyi ikame etme çabasında olmadığını belirtmek gerekir. Bu yaklaşım, Şeyh Galip'in de içinde bulunduğu Nizam-ı Cedid dönemi başta olmak üzere genel anlamda modernleşme tarihimizde sıklıkla karşımıza çıkacaktır.

Şeyh Galip'in 1799'da vefat edene kadar Nizam-ı Cedid'e verdiği desteği takip edebileceğimiz en önemli kaynaklar Divanında bulunan kasideler ve tarihlerdir.

Şeyh Galip toplamda 30 kaside yazmıştır. Bu kasidelerin 11'ini yani üçte birini III. Selim'e sunmuştur. Ayrıca çeşitli olaylar ve Nizam-ı Cedid döneminde inşa edilen askeri yapılar hakkında 75 adet tarih düşürmüştür.² Makalenin Şeyh Galip bölümünde, bu metinlerden seçtiğimiz ve konuyu bir bütün olarak vereceğine inandığımız beyitler ışığında, Şeyh Galip'in Nizam-ı Cedid ve onun banisi III. Selim hakkında yaptığı değerlendirmeler üzerinde duracağız.³

2 Bu yazıda Şeyh Galip'in şiirlerinden alıntı yapılırken Naci Okçu'nun Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları arasında çıkan çalışması kullanılmıştır. (Okçu, 2014) Erişim: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10654,metinpdf.pdf>

3 Şeyh Galip'in şiirlerinde III. Selim ve Nizam-ı Cedid konusu daha önce Cem Dilçin tarafından bir makalede ele alınmıştır. Dilçin'in yazdığı makale ve ele aldığı şiir örnekleri konuyu genel hatlarıyla ortaya koyması ve ulaştığı sonuçlar açısından önemlidir. Biz Şeyh Galip ile Şinasi arasında modernleşme kavramı etrafında mukayese yapmayı amaçladığımız bu makalede Cem Dilçin'in çalışmasından da faydalanmakla beraber yazarın üzerinde durmadığı beyitlere ağırlık vermeye ve meseleyi daha geniş açıdan ele almaya gayret ettik. (Dilçin, 1993, ss. 209-219)

Şeyh Galip, Nizam-ı Cedid ve III. Selim etrafında yazdığı kasidelerde ve tarihlerde, kabul görmüş mevcut varlık hiyerarşisine, benzetme ve kıyas unsurlarına bağlı kalmış, bir başka deyişle şair modernleşme ile ilgili düşüncelerini yani aktüaliteyi klasik form içinde vermiştir. Bununla beraber kaside ve tarihlerde yer alan yeni fikirler, bir kısmı anlam genişlemesine uğrayan bazı kelime ve kavramlar, benzetme unsurları, okuyucuya içerik itibarıyla eskisinden farklı bir metin karşısında olduğunu hemen hissettirir. (Dilçin, 1993, ss. 209-219) Bu çerçevede “cedid”, “müceddid”, “nev”, “nur”, “kanun” “ihya”, “panzehir”, “tanzim”, “tertib” ile bunların bir kısmının karşıtı olan ve olumsuz anlamda eskiyi ifade eden “köhne”, “zulm”, “cahiliye” “münderis”, “mühlikat”, “mürde” kelimeleri, Şeyh Galip’in yeniliği ve Nizam-ı Cedid’i öne çıkarma adına şiirlerinde sık kullandığı kavramlar ve sıfatlardır.

Şeyh Galip’e göre III. Selim, başlatmış olduğu Nizam-ı Cedid ile Allah’ın kendisine ilham ettiği işleri yapmaktadır. Bilindiği üzere Doğu siyaset felsefesinde, bu arada Osmanlı’da “el-Mülûkü Mülhemûn (padişahlara ilham verilmiştir)” düşüncesi ve inancı söz konusudur. Buna göre yöneticilerin, padişahların, dünya işlerini düzene koyarken, “tanzim” ederken, rızasını kazanmak istedikleri Allah’ın ilhamıyla hareket ettikleri düşünülür. III. Selim de böyle yapmış ve bu yolda sayısız askerden oluşan yeni bir ordu “tertîp” etmiştir:

İlhâma sorup başladı tanzim-i umûra

Tertîb ederek asker-i bî-hadd ü kerâna

(Top Arabacıları Kışlası için yazılan Tarih’ten)

III. Selim bir padişah olarak ülkesini zor durumdan kurtarmak, esenliğe çıkarmak için gece gündüz düşünmekte, meselelere hal çareleri aramaktadır. Bu yolda öne sürdüğü fikirler ve çözüm önerileri Allah tarafından “teyîd” edilmekte, desteklenmektedir.

Düşünmede gice gündüz nizâm-ı memleketin

Livâ-yı re’yini teyîd edip Hudâ-yı gayûr

(İdiye’den)

III. Selim’in yaptığı işleri Allah’ın bir tecellisi olarak görmek gerekir. Çünkü Allah onu ülkeye, dünyaya bir “nizam” vermek için yaratmıştır. Kuşkusuz bu düşünce daha önceki dönemlerde padişahlara yazılmış kasidelerde de dile getirilmiştir. Ancak söz konusu padişah III. Selim olunca Şeyh Galip’in onu diğer padişahlardan ayrı yerde gördüğünü tahmin etmek zor değildir:

Hafıyyât-ı umûrunda celîdir cilve-i tevfik

Nizâm-ı mülk için halk eylemiş bu dâveri Mevlâ

(Mevlana Türbesi’nin tamiri için yazılan Tarih’ten)

Padişah Nizam-ı Cedid ile birlikte yeni tarzda ordular kurmuş, “sipâh”lar ve birlikler oluşturmuş, ülkede her bakımdan adaleti sağlamıştır. Bir halife olarak yaptıklarıyla aynı zamanda Hazreti Peygamber’in yolundan gittiği, onun ruhunu şad ettiği açık bir gerçektir:

Nev nev sipâh icâd eder âheng-i adl ü dâd eder
Rûh-ı resûli şâd eder hakka budur re’y-i ehem

(Bağ-ı İrem için sunulan Kaside’den)

Açık ve örtük anlamlarıyla yukarıdaki beyitler Şeyh Galip’in III. Selim ve Nizam-ı Cedid hakkındaki düşünce ve kanaatlerini anlamamıza imkân tanımaktadır. Ona göre III. Selim’in yürürlüğe koyduğu “Nizam-ı Cedid” Allah tarafından desteklenen ve Hazreti Peygamber’in ruhunu “şâd” eden bir süreç olduğundan insanlara düşen vazife padişaha itaat etmek ve bu sürece destek vermektir. Nizam-ı Cedid’i meşrulaştırmak ve ortaya çıkacak muhalefeti engellemek için sık sık dinî referanslara başvuran Şeyh Galip, devrinde bu yolda elbette yalnız değildir. Nitekim Nizam-ı Cedid için III. Selim’e sunulan layihaların bir kısmında bu yaklaşım layiha sahipleri tarafından çeşitli deliller öne sürülerek dile getirilecektir.⁴ Aynı yaklaşımın Nizam-ı Cedid ile sınırlı kalmadığını, başta Tanzimat olmak üzere sonraki dönemlerde de bu yola müracaat edildiğini ayrıca belirtelim.

Şeyh Galip’in Osmanlı İmparatorluğu’nda daha önce olmadığı şekliyle bir modernleşme süreci başlatan III. Selim’i ele alırken kimi zaman “mehdi” ve “müceddid” gibi geleneğin bir tarafına ait kavramlara müracaat ettiğini görüyoruz. Bu tavrın sebebi ise elbette III. Selim’in şahsında Nizam-ı Cedid’in toplum nezdindeki meşruiyetini sağlama ve takviye etme çabasıdır. Aşağıdaki beyitte yaptığı işlemlerle devlete “nizam” veren III. Selim, ahir zamanda gelip İslâm adına dünyaya hükmedeceğine inanılan “mehdi”ye benzetilmiştir:

Ol padişah ki verdi mühimmât-ı devlete
Hüsn-i nizâm-ı Mehdî-i sâhib-zamân gibi

(Sultan Selim’e sunulan Kaside’den)

Bâhar-ı saltanatdır subh-ı dindir şems-i dünyâdır
Bilir mehdî-i devrân olduğun erbâb-ı isti’dâd

(Levent Çiftliğinde yapılan askerî binalar için yazılan Tarih’ten)

Şairin III. Selim için mehdiden başka kullandığı sıfatlardan birisi de “müceddid”dir. Müceddid, İslâm’da, yapısal anlamda dinle hayat arasındaki irtibatı canlandırdığına inanılan

4 Nizam-ı Cedid döneminde ıslahat düşüncesi etrafında hazırlanan bu layihalarla ilgili olarak tarihçilerin ortaya koyduğu pek çok çalışma söz konusudur. Layihaların içeriği üzerinden karşılaştırmalı ve çözümlemeye dayalı yazılmış oldukça kapsamlı iki makale için bkz. (Beydilli, 1999, ss. 25-64); (Şakul, 2005, ss. 117-150).

ve her yüz senede, özellikle yüzyıl başında geldiği düşünülen kişiler için kullanılan bir tabirdir.⁵ Şeyh Galip, “cedîd” ile aynı kökten gelen “müceddid” sıfatıyla Nizam-ı Cedid ve onun banisi III. Selim arasında bir yakınlık kurmakta, padişahın halife sıfatıyla yürürlüğe koyduğu böyle bir süreçle İslâm ile hayat arasında bozulan irtibatı yeniden canlandığına, başta her anlamıyla “cihad” olmak üzere İslâm’da “farz” olan ve zamanla unutulmuş fiilleri halka hatırlattığına ve öğrettiğine inanmaktadır.⁶ Bunun yanı sıra şairin III. Selim’e bu sıfatı verirken padişahın tahta çıkış tarihini esas alması da söz konusudur. Nitekim III. Selim hicrî 13. yüzyılın başında 11 Receb 1203 (7 Nisan 1789) tarihinde tahta çıkmıştır. Böylelikle Şeyh Galip hem yaptığı işlerden hem de tahta çıkış tarihinden hareketle III. Selim’in çok açık bir şekilde (azher) müceddid sıfatını hak ettiğini düşünmektedir:

Müceddid olduğu dünyâ vü dîne günden azherdir

Odur sâhib- kırân-ı nev-zuhûr-ı nesl-i Osmanî

(Yeni Yapılan Divanhane için yazılan Tarih’ten)

Şehensâha peygamber-mesnedâ sensin o server kim

Gelir her yüzde bir İslâma etmekçün meded-kârî

(Galata Mevlevihanesi tamiri için sunulan Kaside’dan)

Meğer farz olduğun ilm-i cihâdın halk unutmuşdu

Anı hem öğredip hem eyledi esbâbına irşâd

(Levend Kışlası için yazılan Tarih’ten)

Şeyh Galip’in III. Selim’in Nizam-ı Cedîd kapsamında askerî alanda gerçekleştirdiği yenilikleri meşrulaştırmak amacıyla başvurduğu İslâmî kavramlardan birisi de “mukabele bi’l-misl” kavramıdır. Mukabele bi’l mîsl, “Bir davranışa aynıyla veya benzeriyle karşılık verme anlamında fıkıh terimi”dir.⁷ III. Selim’in, Rusya ve Avusturya ile yapılan savaşlarda yenilgiye ve Kırım gibi ağır toprak kayıplarına uğrayan Osmanlı Devleti’ni, Nizam-ı Cedid ile askerî anlamda tekrar eski gücüne kavuşturma çabaları ve bu yolda yapılan düzenlemeler, mukabele bi’l mîsl kavramıyla açıklanır ve yapılanların İslâm’a uygunluğu vurgulanır. Başka bir deyişle düşmana kendi silâhlarıyla ve çağdaş savaş yöntemleriyle cevap vermek ve karşı koymak İslâm’ın bir “farzı”, emridir. Bu yolda uzun uzun düşünmeye, “darb-ı mesel” aramaya

5 Tecdid ve müceddid kavramları, bu kavramlar etrafında tarih boyunca ortaya çıkan tartışmalar ve görüşler için bkz. (Görgün, 2022, ss. 234-239).

6 Aynı şekilde müceddid sıfatı daha sonra 1826’da Yeniçeri Ocağı’nı kaldıran ve yeni uygulamaları devreye sokan II. Mahmud için de kullanılacaktır. Buna örnek için bkz. (Beyhan, 2001).

7 Kavram hakkında bilgi için bkz. (Özel, 2020, ss. 103-107).

gerek yoktur. Dolayısıyla III. Selim'in Osmanlı Devleti'nin selâmeti adına uygulamaya koyduğu askerî yenilikler İslâm'a uygundur:

Humbarayla lağmdır ancak medâr-ı emr-i harb
Fi'l-hakîka şimdi farz oldu bu kâr ile amel
Darb-ı tîg ü topdur hakkâ cevâbı düşmenin
Söz budur lâzım değil ol bâbda darb-ı mesel

(Humbaracılar Kışlası İçin Tarih'ten)

Şeyh Galip'in Nizam-ı Cedid çerçevesinde III. Selim hakkında övgü zemininde yaptığı değerlendirmeler sadece dinî çerçeveye sınırlı değildir. O, İslâm'a yaptığı hizmetlerin yanı sıra getirdiği yeni usul ve uygulamalarla aynı zamanda Osmanlı Devleti'ni de içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmış, müceddid sıfatının bir sonucu olarak devleti ihya etmiştir. Devlete yeni bir hayat (hayât-ı nev) verdiği için Osmanlı padişahları arasında eşi ve benzeri yoktur:

Vermiş mi kimse mülke bu rütbe hayât-ı nev
Sultân Selîm-i Sâlis-i Osmâniyân gibi

(Sultan Selim'e sunulan Kaside'den)

Şeyh Galip III. Selim etrafında dile getirdiği övgülerin haklılığını göstermek için bir durum değerlendirmesi yapar ve önceki dönemlerle III. Selim dönemlerini mukayese eder. Ona göre III. Selim tahta oturduğunda devlet uzun yılların ihmalî sonucunda işlemez hâle gelmiş, âdetâ çürümüş, kurumuş hurma dalı gibi (urcûn-ı kadîm) ölmeye yüz tutmuştu:

Olmuş ihmâl ile çün gördü medâr-ı devlet
Şöyle efsürde ki mânende-i urcûn-ı kadîm

(Top Arabacılar Kışlası için yazılan Tarih'ten)

Mürûr-ı dehr ile pek indirâsa mâil olmuşdu
Esâs-ı devlete şimdi yeniden kurdu nev-bünyâd

(Ok Meydanı Tekkesi için Tarih'ten)

Osmanlı tarihinde II. Mahmud devrine kadar gerçekleştirilen ıslahat hareketlerinde, zamanla “kanun-ı kadîm”den yani Kanuni Sultan Süleyman'ın koyduğu kanunlardan uzaklaşmak bozulmanın başta gelen sebebi olarak görülmüştür. “Altın çağ” olarak nitelendirilen Kanuni dönemi ıslahat hareketlerinde örnek alınması ve canlandırılması arzu edilen ideal dönem olarak öne çıkarılmıştır. Bu yaklaşım Nizam-ı Cedid döneminde de

karşımıza çıkmaktadır. (Kemal Beydilli, 2009, s.127) Aşağıdaki beyitlerde Şeyh Galip'in de aynı düşüncede olduğunu görüyoruz. Devletin işleyişindeki bozulmayı yakından gören III. Selim, kendisinden önceki padişahların aksine büyük bir cesaret örneği göstererek Nizam-ı Cedid adı altında yeni düzenlemelere gitmiş, bir bakıma can çekişen devlete “şifâ-sâz” olmuştur. Başka bir deyişle aradan 200 yıl geçtikten sonra Kanuni dönemini “ihya” etmiş ve ülkeye ve devlete ikinci bir “altın çağ” yaşatmıştır:

Münderis olmuştu bi'l-küllüyye kânûn-ı kadîm

Bozmadan yapmağa hiçbir kimseye değmezdi el

(Humbaracılar Kışlası İçin Tarih'ten)

Çıkıp kânûn-ı devlet perdeden olmuştu bî-âhenk

Şifâ-sâz oldu ihyâ eyledi Sultân Süleymânı

(Yeni Yapılan Divanhane için yazılan Tarih'ten)

“Medeniyet” Dininin Peygamberi: Mustafa Reşid Paşa

Şeyh Galip'in 1799 yılında vefatına kadar kayıtsız şartsız destek verdiği Nizam-ı Cedid süreci 1807 yılında çıkan ve III. Selim'in tahttan indirilip katledilmesiyle birlikte sona erecektir. Kısa süreli IV. Mustafa saltanatından sonra tahta çıkan ve saltanatının ortalarına doğru 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı kaldırıp yeni ordunun temellerini atan II. Mahmud, III. Selim'in bıraktığı yerden modernleşme çabalarını devam ettirerek bu alanda radikal değişiklikler gerçekleştirecektir. 1839'a gelindiğinde ise Sadrazam Mustafa Reşid Paşa tarafından modernleşme sürecinin ilk ciddi programı olarak şekillendirilen ve hayata geçirilen Tanzimat Fermanı Sultan Abdülmecid tarafından ilan edilecektir.

Tanzimat sonrası Türkiye'de yaşanan modernleşme çabaları yine Batılı anlamda ilk aydın, modern edebiyatın kurucu ismi, “yeni insan” tipinin ilk örneği olarak kabul edilen Şinasi tarafından özellikle Mustafa Reşid Paşa kasidelerinde dile getirilecektir. Tanzimat döneminde yetişen, devlet tarafından tahsil için 1849'da Fransa'ya gönderilen ve kültürel olarak pozitifist Batı düşüncesini benimseyen Şinasi, Tanzimat'ın banisi olması ve Türkiye'de modernleşme anlamında eskisinden çok farklı bir dönemi açması dolayısıyla Mustafa Reşid Paşa'yı, ilki Fransa'ya gitmeden hemen önce 1849'da, 3'ü ise Fransa dönüşünde olmak üzere yazdığı 4 kasideyle yüceltir. Kasidelerin içeriğine baktığımızda Mustafa Reşid Paşa'nın şahsında Tanzimat dönemini yüceltme ve kamuoyuna anlatma misyonunu Şinasi'nin üstlendiğini görüyoruz.

Şinasi'nin devrin padişahı Sultan Abdülmecid için kaside yazmaması, onun yerine Mustafa Reşid Paşa'yı tercih etmesi ise dikkat çekicidir. Başta bu bilinçli tavır olmak üzere pek çok tarafıyla klasik kaside geleneğinden ayrılan Şinasi'ye göre Tanzimat'ın asıl sahibi padişah değil Mustafa Reşid Paşa'dır. Ayrıca ilki hariç kasidelerin içeriğinde de ciddi anlamda gelenekten bir kopuş söz konusudur. Mustafa Reşid Paşa için yazdığı kasidelerde, akli her şeyin önüne koyan aydınlanma düşüncesi, kitapsız ve peygambersiz Tanrı inancını savunan deizm ve pozitivizm doğrultusunda hareket eden Şinasi, 18. yüzyılda Batı'da ortaya çıkan, 19. yüzyılda ise her alanda yaygınlık kazanan ve sınırları çizilen ilerleme (terakki) merkezli medeniyet anlayışını daha öncekileri geçersiz kılan yeni bir din olarak algılamıştır.⁸ “Kanun”, “reisicumhur”, “millet”, “taassub”, “adalet”, “kan”, “zulmet”, “cehalet”, “nur” Şinasi'nin Mustafa Reşid Paşa kasidelerinde Tanzimat'ı ve Mustafa Reşid Paşa'yı anlatma yolunda, Aydınlanma felsefesi çerçevesinde sıklıkla kullandığı kelimeler ve kavramlardır. Onun Osmanlı Devleti tarihinde modernleşme anlamında önemli bir dönüm noktası sayılan Tanzimat ve Mustafa Reşid Paşa hakkındaki düşünce ve değerlendirmelerini, kasidelerden aşağıda seçtiğimiz beyitlerde net bir şekilde görmek mümkündür.

Bu kasidelerden ilki olan 1265 (1849) tarihli “üslub-ı kadîm üzere” yazdığı kasidede Şinasi'nin şeklen ve içerik açısından büyük ölçüde geleneğe bağlı kaldığını görüyoruz.⁹ Ona göre tarihte çok başarılı sadrazamlar iş başına geçmiştir. Ancak Mustafa Reşid Paşa özellikle adaletle hareket etmesi yönüyle hepsinin üstündedir. Bu yönüyle de Osmanlı saltanatının ve devletinin iftihar edeceği bir devlet adamıdır:

Nice sadr-ı şeref-endûz-i adâlet ki odur
Mefhâr-i saltanat u devlet-i Âl-i Osmân

Mustafa Reşid Paşa, Allah'ın isteği ve desteği doğrultusunda “muhteri-i Tanzîmât” olarak devleti ve dini ihya etmiş, bozulmuş olan bu kurumlara yeniden hayat kazandırmıştır. “Muhyî-i devlet ü dîn” Divan edebiyatında Şeyh Galip'de de gördüğümüz üzere şairlerin devlet adamları ve padişahların yaptıkları işleri övmek için kullandıkları nitelermelerden birisidir. Nitekim Şinasi de dönem şartları ışığında bu sıfatı Mustafa Reşid Paşa için kullanacaktır:

Muhyî-i devlet ü dîn muhteri-i Tanzîmât
Mazhâr-ı feth-i mübîn mazhar-ı şer'-i Rahmân

8 Şinasi'nin yetişmesi, fikirleri ve düşünce dünyası ile ilgili olarak bkz. (Tanpınar, 1985, ss. 198-204) ile (Mermutlu, 2003, ss. 187-208)

9 Metinde Şinasi'nin şiirlerinden alıntılar yapılırken İsmail Parlatır ve Nurullah Çetin'in birlikte hazırladığı, *Şinasi- Bütün Eserleri* (Bursa 2005, 359 s.) başlıklı çalışmadan yararlanılmıştır.

Mustafa Reşid Paşa Osmanlı Devleti'nin ışığıdır. Onun adaletinin parlaklığı sayesinde karanlık, zulmet ortadan kalkmış, gizlenmiştir:

Sensin ol neyyir-i devlet ki fûrûğ-i adlin
 Âlem-ârâ olalı zulmet-i zulm oldu nihân
 (Kaside, 1849)

Şinasi, Fransa'dan döndükten sonra yazdığı kasidelerde ise Mustafa Reşid Paşa'nın şahsında Tanzimat hakkında elbette destek babında çok daha cesur değerlendirmeler yapar. Buna göre Mustafa Reşid Paşa Osmanlı Devleti'ni pozitivizmin üç hâl yasasında dile getirilen insanlığın üçüncü aşamasına ulaştırmıştır. Paşa ülkede hak ve adaleti tesis ederken, kanun koyarken insanlığın önceki dönemlerinde olduğu gibi savaşı, kan dökmeyi tercih etmez. Onun maksadı dünyayı yakıp yıkmak değil, medeniyet yolunda insanlığı ıslâh etmektir:

Hakk u insâf ile kan etmeden ettin kânun
 Oldu bâtul işi cellâd-ı le'imin battâl
 Mahv ü ifnâ değil ıslâh-ı beşerdir maksûd
 Şem'i itfâ kolay ammâ ki ne güçtür iş'al
 (Kaside, 1857)

Deizm sayesinde Tanrı'nın varlığını ispat etmek için kitaba gerek yoktur. Kutsal kitaplar olmadan da pekâlâ Tanrı'nın varlığı rasyonel akıl yoluyla ispat edilebilir. Mustafa Reşid Paşa'nın yürürlüğe koyduğu Tanzimat gücünü rasyonel akıldan almalıdır:

Kitâpsız görülür sun'-ı sâni ezeli
 Tutar hayâtını şâhid vücûd-ı Hakk'a darîr
 (Kaside 1857)

Şinasi'ye göre artık insanın rasyonel akıl rehberliğinde koyduğu kanunlar geçerlidir. Bu kanunlar sayesinde zayıfın kuvvetliler üzerindeki zulmü, hakimiyeti sona erecek, dünyada ve Osmanlı Devleti'nde hak ve adalet bu şekilde sağlanacaktır. Bunu yapmaya çalışan ve hayata geçirecek olan ise tabii ki Mustafa Reşid Paşa'dır:

Mugâlib oldu tabii tabâyi-i zî-rûh
 Kavî zaîfi eder kahr ü cebr ile teshîr
 Bu cebri men' için akl-ı beşer kodu kanun
 Ki etdiler ana hikmetce adl ü hak ta'bîr
 (Kaside 1857)

Mustafa Reşid Paşa Aydınlanma felsefesinin ve pozitivizmin semavi dinlerin yerine ikame etmek istedikleri medeniyet, insanlık dininin peygamberidir. Bununla beraber Şinasi mucizeye inanarak kendisiyle çelişkiye düşmekten de çekinmez. Mustafa Reşid Paşa'nın "vücut-i mu'ciz"inin taassubu, cehaleti ve karanlığı ortadan kaldırdığını düşünür:

Aceb midir medeniyet resûlü dense sana
Vücûd-i mu'cizin eyler ta'assubu tahzîr
(Kaside, 1857)

Bununla birlikte o bu yeni dini yerleştirmek için toplumsal hafızada doğruluğu, saygınlığı, kudsiyeti tescil edilmiş sıfatları "fahri cihan" ve dönemleri "vakt-i saadet" gibi kavramlara başvurmaktan, bunları araçsallaştırmaktan da çekinmez. Bir bakıma Şinasi, Hazreti Peygamber için dile getirilen "fahri cihan" sıfatını ve asr-ı saadet dönemini bağlamından kopararak Mustafa Reşid Paşa ve dönemi etrafında Tanzimat'ı övmek için kullanmıştır. Bu çerçevede medeniyet peygamberi olan Mustafa Reşid Paşa'nın ağızından çıkan ve daha önce hiç söylenmeyen sözler ona Tanrı tarafından bildirilmiş birer "ayet-i beyyine"dir.

Sensin ol fahri cihân-ı medeniyet ki hemân
Ahdini vakt-i saâdet bilir ebnâ-yı zaman
Ne aceb nâtk-ı i'câz-ı hikemdir dehenin
Âyet-i beyyinedir âleme her bir sühanın

Bir medeniyet peygamberi olan Mustafa Reşid Paşa Tanzimat'la birlikte Osmanlı ülkesinde yaşayanları cahiliye döneminden çıkarmış ve esareten kurtararak özgürlüğüne kavuşturmuştur. Hazırladığı ve yürürlüğe koyduğu kanunlar padişaha "haddini" bildirmiş ve sınırlarını belirlemiştir. Artık padişahlar bu yeni dönemde eskisi gibi yönetimde sınırsız bir yetkiye sahip olamayacaklar, herkesin uymak zorunda olduğu, rasyonel aklın ürünü kanunlar dairesinde hareket edeceklerdir. Şinasi'ye göre bu durum şüphesiz yeni dönemi eski dönemden ayıran, devlet-birey ilişkisini modern manada yeniden şekillendiren hayırlı bir sürece karşılık gelmektedir:

Ettin âzâd bizi olmuş iken zulme esir
Cehlimiz sanki idi kendimize bir zencir
Bir ıtık-nâmedir insana senin kânunun
Bildirir haddini Sultan'a senin kânunun
(Kaside, 1858)

Kasidelerinden seçtiğimiz örnek beyitler ışığında Tanzimat süreci hakkındaki düşüncelerini ana hatlarıyla ortaya koymaya çalıştığımız Şinasi, bu düşüncelerini ileride neşredeceği *Tercüman-ı Ahvâl ve Tasvir-i Efkâr* gazetelerinde yayınladığı makalelerinde daha da geliştirerek okuyucuya duyuracaktır. Her ne kadar kendisinden çok şey öğrenmekle beraber başta Ziya Paşa ve Namık Kemal olmak üzere Tanzimat aydınlarının bu süreç hakkında bütünüyle Şinasi gibi düşünmedikleri açıktır. Özellikle bu iki isim Şinasi'nin aksine modernleşme sürecini yer yer İslâmî miras ve referanslar eşliğinde düşünme çabalarıyla hocalarından ayrı bir yerde duracaklardır.

Sonuç

Osmanlı tarihinde yaklaşık 50 yıl arayla gerçekleşen Nizam-ı Cedid ve Tanzimat süreçleri ile ilgili olarak net bir konum alan Şeyh Galip ile Şinasi arasındaki benzerliklere gelince;

1. Şeyh Galip ve Şinasi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat öncesi dönemleri modernleşme süreçlerini Osmanlı Devleti için kaçınılmaz ve devletin hayatiyeti için gerekli bir süreç olarak görmüşlerdir.
2. İktidara yakın olmak her iki şairin de ortak özelliğidir.
3. Her iki şair de modernleşme hareketinin yanında olmuşlar, bu sürecin en önemli aktörlerini, Şeyh Galip III. Selim'i, Şinasi Mustafa Reşid Paşa'yı birer mitik, ideal "kahraman" olarak yüceltmişlerdir.
4. III. Selim ve Mustafa Reşid Paşa her iki şaire göre Allah tarafından dünyayı düzene koymakla görevlendirilmişlerdir. Bu çerçevede şairler tarafından "muhyî" (ihya eden, yeniden canlandıran) sıfatıyla nitelendirilmişlerdir.
5. Her iki şair de düşüncelerini ortaya koyarlarken özellikle kaside nazım şeklini tercih etmişler, bu nazım şeklinin kendilerine sağladığı imkânlardan faydalanmışlardır.
6. Kanun, cedid, tecdid, nizam, adalet, nur; köhne, cehalet, harabiyet vs. kelimeleri her iki şairin de kendi düşünce dünyaları içinde sık kullandıkları kelimelerdir.

İlgili süreçleri ele alış tarzı bakımından Şeyh Galip ile Şinasi arasındaki ayrılıklar ise aşağıdaki noktalarda kendisini göstermektedir:

1. Şeyh Galip III. Selim'i tavsif ederken varlıkların öncelik sırasına göre hareket etmiş, Şinasi padişahın hatta Hazreti Peygamber'in yerine Mustafa Reşid Paşa'yı geçirerek bu sırayı bozmuştur.
2. III. Selim yaptıkları ışığında Şeyh Galip tarafından gelenekten gelen "müceddid" ve "mehdi" sıfatlarıyla nitelendirilmiştir. Şinasi ise Mustafa Reşid Paşa'yı aydınlanma

sonrası ortaya çıktığı düşünülen medeniyet dininin peygamberi olarak görür. Başka bir deyişle modernleşme kahramanları müceddid ve mehdi’den peygambere dönüşmüştür. Kahramanın dönüşümü modernleşmenin Cumhuriyet boyutunda ise yine şairler eliyle daha ileri noktalara taşınacaktır.

3. Şeyh Galip modernleşmeyi geleneğin, İslâmın zamanın şartlarına göre ihyası olarak ele alır ve modernleşme konusunda “mukabele bi’l- misl” düşüncesinden hareket eder. Şinasi’de ise “ihya” fikri olmakla beraber geleneksel dönemlere ve kavramlara yaptığı vurgu oldukça sınırlı ve pragmatiktir. Dolayısıyla kullandığı “ihya” kavramı hem gelenek hem de modernlik açısından sorunludur. Ayrıca “kanun” örneğinde olduğu gibi geleneksel kavramların modern dönemlerde kazandığı anlamları benimsemiştir.
4. Şeyh Galip modernleşmeyi İslâm’ın ehl-i sünnet ve onun tasavvuf anlayışı çerçevesinde ele almaya çalışır. Şinasi’nin düşünce yapısında ve modernleşme anlayışında semavî dinlere, kutsal kitaplara ve peygamberlere yer yoktur. Deizm çerçevesinde Tanrı’ya inanır.
5. Şeyh Galip’in modernleşme yaklaşımında askeri binalar ve teknoloji ön plandadır. Savaş karşıtı olan Şinasi ise pozitivizmin üç hâl kuramından hareketle insanlığın “akıl” dönemine girdiğini düşünerek bu dönemde insanlığın bilimsel çalışmalara ve adaletin tesis edilmesine ağırlık verilmesini ister.

Sonuç olarak Nizam-ı Cedid ve Tanzimat ölçeğinde Osmanlı modernleşmesinin şairler tarafından nasıl algılandığını, bu süreçte III. Selim ve Mustafa Reşid Paşa ile yakın ilişki kurmuş olan Şeyh Galip ve Şinasi’nin şiirlerinden bir tarafıyla takip etmek mümkündür. Aynı dönemlerde yaşamış bu iki şairin modernlik yaklaşımları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, zamana bağlı olarak nelerin değiştiğini ve nelerin aynı kaldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu benzerliklerin ve farklılıkların sonraki dönemlerde de farklı kişiler, olaylar ve birbirine zıt oluşumlar etrafında çeşitlenerek karşımıza çıkması ise modernleşme sürecinin bir gerçeği olarak karşımızda durmaktadır.

Kaynakça / References

- Beydilli, K. (1999). Küçük Kaynarca’dan Tanzimat’a ıslahat düşünceleri. *İlmi Araştırmalar* (8), 25-64.
- Beydilli, K. (2009). Selim III. *DİA*, c. 36, 420-425.
- Dilçin, C. (1993). Şeyh Galip’in şiirlerinde III. Selim ve Nizam-ı Cedit, *Türkoloji Dergisi* (11), 209-219.
- Gölpınarlı, A. (1953). *Mevlana’dan sonra Mevlevilik*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Görgün, T. (2011). “Teedid”, *DİA*, c. 40, 234-239.
- Mermutlu, B. (2003). *Sosyal düşünce tarihimizde Şinasi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Özel, A. (2020). Mukabele bi’l-misl. *DİA*, c. 31, 103-107

- Shaw, S. J. (2008). *Eski ve yeni arasında: Sultan III. Selim 'in yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)*. (H. Güldü, Çev), İstanbul: Kapı Yayınları.
- Şakul, K. (2005/2). Nizam-ı Cedid düşüncesinde batılılaşma ve İslâmî modernleşme. *DÎVÂN İlmî Araştırmalar* (19), 117-150.
- Okçu, N. (2014). N. *Şeyh Gâlib Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. (Erişim: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10654,metinpdf.pdf>)
- Parlatır, N., Çetin, N. (2005). *Şinasi: bütün eserleri*. Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Şirvanlı Fatih Efendi, (2001). *Gülzâr-ı Fütûhât*. (Beyhan, M. A., Haz.). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1985). *19. asır Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

